

Taalvaardigheid Nederlands van vertalers: een verslag van de expertbijeenkomst

Terugblik, belangrijkste conclusies en vervolgstappen

Welke competenties zijn cruciaal voor vertalers bij het bereiken van een hoge taalvaardigheid Nederlands? En op welke manieren kunnen vertaalopleidingen en de beroepspraktijk bijdragen aan de ontwikkeling van zulke competenties? Deze vragen stonden centraal tijdens de expertbijeenkomst over de taalvaardigheid Nederlands van vertalers, die de Taalunie op 27 juni in Utrecht organiseerde samen met ITV Hogeschool voor Tolken en Vertalen en de Universiteit Utrecht. Een verslag.

De middag werd ondersteund door het Nederlands-Vlaams Platform Taalbeleid in het Hoger Onderwijs (PTHO) en voorgezeten door Maaïke Verrips van de Taalstudio. Zo'n 45 vertegenwoordigers van opleidingen, het werkveld, vertaalbureaus, instellingen en freelancers namen deel aan de bijeenkomst.

Na een korte inleiding van de voorzitter, spraken vertegenwoordigers uit de beroepspraktijk over de noodzaak om de taalvaardigheid Nederlands van beginnend vertalers te verhogen. Hoewel de kanttekening werd geplaatst dat taal altijd verandert en je dus niet altijd van gebrekkige taalvaardigheid kunt spreken, onderschreven de vertegenwoordigers van het literaire veld en de Europese instellingen het belang van een betere taalvaardigheid bij beginnend vertalers. 'Vervlakking' en 'erosie' waren woorden die herhaaldelijk in de mond werden genomen. Een vertegenwoordiger van

een vertaalbureau dat gespecialiseerd is in technische vertalingen bleek daarentegen minder belang te hechten aan een verdere verbetering van taalvaardigheid. Perfectie is de vijand van goed, is zijn mening. Maar het idee dat moedertaalbeheersing tijdens en na een vertaalopleiding nog kan worden bevorderd, vond bij alle vertegenwoordigers weerklank.

Meer aandacht voor moedertaalbeheersing

Tijdens het volgende onderdeel werden de twee centrale vragen van de bijeenkomst aan een panel van opleiders voorgelegd. De opleiders waren het erover eens dat het vertaalonderwijs meer aandacht aan het Nederlands kan besteden. Ondanks alle taalverandering en een flexibilisering van taalnormen, dient een vertaalopleiding nog altijd te streven naar moedertaalbeheersing op het hoogste niveau. Het Nederlands kan in een vertaalopleiding ondersneeuwen, bijvoorbeeld omdat de studenten vooral belangstelling tonen voor de vreemde taal en cultuur. In veel vooropleidingen wordt bovendien de nadruk op vreemdetaalverwerving gelegd. De in het panel verzamelde opleiders hebben de ervaring dat er bij vertalers in opleiding vaak sprake is van een 'cultuurshock', zodra zij merken welk belang ook de moedertaal in de vertaalwereld heeft. Ook merken zij dat het soms moeilijk is om taalproblemen te verhelpen. Zo is er in de eindfase van de vertaalopleiding vaak geen ruimte voor Nederlands als vak. Toch had het panel veel ideeën over de manier waarop er meer aandacht voor het Nederlands kan komen en hoe expertise kan worden gedeeld. Daarnaast werd het belang van domeinspecifieke kennis onderstreept. Dat is de kennis van de context waarin vertaalteksten functioneren. Daaraan zou je kunnen werken door, liefst op een speelse manier, meer op leesbevordering in te zetten.

Vervolgens was het tijd voor mogelijke oplossingen. De basis voor dit onderdeel waren de voorlopige uitslagen van een enquête over het onderwerp, van de Taalunie, ITV Hogeschool voor Tolken en Vertalers en de Universiteit Utrecht die door 171 mensen uit Nederland en Vlaanderen is ingevuld. In de enquête staan drie vaardigheden centraal die van belang zijn voor een goede (ver)taalvaardigheid: correcte, communicatieve en creatieve formulering. Een panel met experts op deze terreinen werd gevraagd op de eerste resultaten van de enquête te reageren.

Spelling en grammatica bleken op het vlak van correct formuleren de minste problemen op te leveren. Interpunctie en vooral zinsbouw waren daarentegen duidelijke punten van zorg. Wat vooral opviel, is dat beginnend vertalers weinig variëren met zinstructuren en dat zij complexe zinnen lijken te vermijden. Vanuit de zaal werden verschillende verklaringen geopperd voor problemen op dit gebied. Bij de respondenten van de enquête leefde bovendien de overtuiging dat er binnen opleidingen weinig aandacht is voor zinsbouw. De Europese instellingen gaven tijdens de middag aan geïnteresseerd te zijn in een spoedcursus om dit soort lacunes op te vullen. Ook werd door verschillende opleidingen gesuggereerd dat er behoefte is aan een periodieke toets waarmee ze eventuele problemen kunnen signaleren. Als blijkt dat de student onvoldoende taalvaardig is, kan de opleiding extra scholing aanbieden, maar ook extracurriculaire (spoed)cursussen behoren tot de mogelijkheden. Sommige opleiders waren zelfs voorstander van strengere toelatingseisen of zelfs een toelatingstoets.

Creativiteit kun je trainen

Tijdens de presentatie van de enquêteresultaten over communicatieve formulering bleek dat een goede beheersing van geografische, tijdgebonden en vooral modale variëteiten van het Nederlands als erg belangrijk wordt ervaren. Hoewel er onder respondenten grote verdeeldheid heerste, was een flink deel ervan overtuigd dat er in het vertaalonderwijs te weinig aandacht is voor geografische en tijdgebonden taalvariatie.

Als laatste kwam creativiteit aan bod. Uit de enquêteresultaten bleek zeer duidelijk dat vertalen, ongeacht het specialisme, creativiteit vergt. Terminologie prijkt bovenaan de lijst met vertaalproblemen die volgens respondenten creativiteit vereisen. Toch waren de respondenten er niet van overtuigd dat creativiteit tijdens de opleiding voldoende aan bod komt, terwijl er geen twijfel over bestond dat je creativiteit kunt trainen.

Bij zowel communicatief als creatief formuleren bleek dat inzichten en methodes uit de hoek van theater en creatief schrijven nuttig zijn. Daarom werd aanbevolen te verkennen hoe een samenwerking met de kunstopleidingen kan worden ingericht. Met name rond creatief taalgebruik kwamen veel voorbeelden voorbij van manieren om dat te trainen of stimuleren. Het PTHO bood aan om de praktijkvoorbeelden beschikbaar te stellen via de site. De middag werd afgesloten met een borrel, aangeboden door de Nederlandse vertaalafdelingen van de EU-instellingen.

Conclusies en aanbevelingen

- Moedertaalbeheersing verdient meer aandacht binnen de vertaalopleidingen.
- Per vertaalspecialisme verschilt de vraag naar taalvaardiger vertalers.
- Correct formuleren:
 - Zinsbouw is een duidelijk punt van zorg en er is ook behoefte aan een aanvullend curriculum of een spoedcursus gericht op zinsbouw.
 - Met steun van het PTHO kunnen intervisiesessies georganiseerd worden om dat verder te verkennen.
- Communicatief en creatief formuleren:
 - Vertaalopleidingen kunnen leren van en samenwerken met kunstopleidingen.
 - Er zal bekeken worden of bij de door het Expertisecentrum Literair Vertalen beoogde netwerkuitbouw ook kunstopleidingen kunnen worden betrokken.
 - Er bestaan veel ideeën voor het trainen van communicatief en creatief formuleren. De beste voorbeelden kunnen gedeeld worden via de website van het PTHO (www.kennisdelingtaalbeleid.org).

We kijken terug op een zeer geslaagde expertbijeenkomst. De resultaten van de enquête staan binnenkort op de website van de Taalunie.